

Ön som Hjortnäs och Sunnanäng miste, Vaverön

För att förstå hur Vaverön, som var Hjortnäs och Sunnanängs byars sommarfäbod för får och getter bytte ägare, så måste först göra en liten djupdykning i historien och ge lite bakgrundsinformation om två saker! Dels fäbodväsendet och dels flottningen.

De lämningar från järnåldern som har hittats på Vaverön talar om att ön nyttjats av människor sedan lång tid tillbaka och ön har varit ett skydd för de som rodde eller seglade på Siljan och inte hann hem vid dåligt väder.

Den odlade marken i byn var viktig för att odla grödor som havre, råg och vete och vinterfoder som till exempel olika sorters betor samt samla in löv, kvistar, sly och bark från närbelägna skogar. Den odlade marken räckte helt enkelt inte till.

Så då tillkom fäboddriften som var en viktig del av böndernas liv då boskapen fördes till vallar eller ängar relativt nära eller en bra bit från den egentliga jordbruksbygden för att beta under sommaren. Så det var ett nödvändigt komplement till driften på hemgården, som vanligen inte kunde sörja för den mängd hö som behövdes under ett år för att livnära de djur som de hade för sin överlevnad.

Så Vaverön var en perfekt plats för sådan fäbod för våra byar under århundraden men jorden var för mager för större betande djur som kor men perfekt för får och getter då ön är på hela 21 hektar och räckte gott och väl till djuren, då det längs stränderna löper ett band med gråal, vide, rönn och pors. På marken växer det mest ris (lingon, blåbär, kråkbär, ljung) och mossor. Vaverön var alltså en angelägenhet för de boende i Sunnanäng och Hjortnäs på Siljans östra strand. Där fanns förr flera färbönder och under somrarna så fraktade de med båtar över sina djur till Vaverön där de sedan kunde gå omkring och beta fritt. Detta pågick allmänt ända till år 1877 då flottningsföreningen börja förankrade sina timmerflottor intill ön och en hel del av dessa killingar som fanns på ön gick ut på flottarna och kom emellan stockarna då de började rulla och klämdes ihjäl eller drunknade då det inte fanns en chans att klättra upp. Efter detta har endast något enstaka fall av betning på ön förekommit.

Någonting som kom att påverkade bönderna runt Siljan, var att det blev ett stort behov av timmer under 1800-talet. Bönderna runt Siljan var inte dumma, utan insåg snabbt att det fanns pengar att tjäna, så många började med husbehovsflottning men det var ganska ineffektivt, för det blev inte så stora volymer för att tillfredsställa sågverkens behov av virke.

Så när den stora skogsexploateringen satte igång, kom de många vattendragen att bilda ett finmaskigt nät av flottningsleder skötta av olika flottningsföreningar. Före 1860 bedrevs flottningen inom Dalälvsområdet i begränsad omfattning, volymerna var inte så stora. När de stora bolagen kom in i bilden, så började de använda större och bättre båtar. Flotta timmer blev väldigt effektiv då små ångbåtar började användas och den första propellerbåten var ”Tomten”, byggd 1862 i Stockholm. Dagarna var långa och man ”parkerade timmerflottorna vid bestämda ställen och Vaverön var just en sådan plats.

Flottningsföreningen lät bygga en stuga vid Vaverön som användes som övernattningsplats av arbetarna. Bönderna i Hjortnäs och Sunnanäng hade tydligen ingenting mot detta för det står ingen i protokollsböckerna men 1916 kom det klagomål på att Dalälvarnas

Flottningsförenings timmerflottor förorsakade skada på växande träd vid byns stränder även så vid Vaverön, så Byamännen utsåg Per Backlund att föra talan mot detta. Hur det gick finns inga noteringar om.

Sen var det rätt lugnt fram till 1938 då Byamännen fick ett förslag om att ta över flottningsföreningen stuga vid Vaverön då den hade blivit överflödig, då det fanns båtar som man kunde övernatta i. Stugan var i dåligt skick så Axel Linder och Johan Åkerström utsågs att kontrollera stugans skick och tydligen var den i så pass bra skick att byamännen övertog

stugan, reparerade den och nyckeln skulle förvaras hos Johan Åkerström. Samtidigt väckte Anders Åkerström frågan om att ordningsföreskrifter för stugan där måtte anslås för undvikande av osnygghet och fann stämmans gillande!

1939 började motgångarna för Hjortnäs – Sunnanängs Byamän då flottningsföreningen hade börjat avverka skog på Vaverön och byuppsyningsmannen Axel Back sammankallade en bystämma den 18 november 1939 för att besluta i anledning av utstämplingen då han ansåg att ön tillhörde byn. Under den uppkomna diskussionen framkom att det allmänt ansågs att ön tillhörde byn. För att närmare ta reda på verkliga förhållanden valdes en kommitté att undersöka saken och framlägga ett förslag till ny stämma som skulle träffas snarast möjligt och till kommittén valdes Axel Linder, Per Backlund och Axel Back.

Vid mötet den 7 december 1939 hade ordföranden Axel Linder undersökt saken och det framkom att Strömbyggnadsbolaget flottningsförening hade ett köpekontrakt på ön och som var juridiskt giltigt och som visade att de ägde marken. Byamännen tyckte att det var helt fel för det var ju inte utfärdade av de rätta ägarna, alltså Hjortnäs – Sunnanängs Byamän. Axel Linder läste upp ett protokoll från storskifte som avslutades och fastställdes den 28 november 1826 ”där tilldelades skifteslaget 389 tunnland, 9 ¼ kappland hagar, av dessa delades och kartlades 328 tunnland, 16 ¼ kappland. 60 tunnland, 24 kappland lämnades odelade och var dessa är belägna lämna kartor och kartbeskrivningar endast delvis besked, så vi måste hålla oss till gamla hävder var våra generationer före oss gemensamt huggit skog och använt som betesmarker”. Så Byamännen ansåg sålunda att Vaverön tillhörde byarna genom just detta protokoll.

Det inte Byamännen hade förstått var att Strömbyggnadsbolaget jurister flera år tidigare redan ansökt om lagfart på ön och fått det beviljat och köpt Vaverön av Staten.

Så vid bystämman den 13 maj 1940 redogjorde byuppsyningsmannen Axel Linder för tidigare beslut och konstaterade att kommittén som hade undersökt ägarförhållandet funnit att Hjortnäs – Sunnanängs Byamän redan hade försuttit sin rätt och låtit Strömbyggnadsbolaget fått en lagfart genom kungörelse i Post- och Inrikes Tidningen utan att någon försökt hindra detta tidigare medan man hade kunnat göra något saken. Nu då allt för många år förflutit sedan lagfart sökt och fått den beviljad och allt för små utsikter förelåg att föra saken vidare. Så stämman beslöt enligt ovanstående att inte göra något mera åt saken. Så Vaverön var därmed förlorad för våra byar.

Efter att flottningen upphörde på 1970-talet så överlät Flottningsföreningen Vaverön till Leksands Kommun och 2004 blev det ett naturreservat och den som är intresserad av att övernatta på ön så finns det stugor och en nybyggd bastu - 1 stuga står alltid öppen och är gratis, 16 kvm. - 1 stuga till uthyrning. Färskvatten finns inte på ön. Bokas på fritidskontoret på Leksands kommun.

Lite kuriosa om Vaverön, det ska tydligen finnas en legend om att det spökar på Vaverön och att det ska vara en av de gamla fåraherdarna som ska gå igen på ön. Han hette Wafver och ska ha levt för hundratals år sedan. Och det var också någonstans där som legenden om Vaverön uppstod. För det och om det skrev Anders Emil "Henkan" Henriksson som skrev många av Tages låtar, 60-talets stora svenska bidrag till pophistorien, en särskild låt, "The old man Wafver" från LP:n "Studio" utgiven 1968.

Jussi Kuusmin
Hjortnäs september 2019